

V. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Наталія Береговенко

(м. Біла Церква)

УДК 811.111'25'367.623:791

ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ТА СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ ПАРАМЕТРИЧНИХ ПРИКМЕТНИКІВ SMALL TA LITTLE (НА МАТЕРІАЛІ ФІЛЬМІВ КАНАЛУ ВВС «THE BLUE PLANET» ТА «LIFE»)

Стаття присвячена дослідженню особливостей уживання англійських параметричних прикметників small та little та способів їхнього перекладу на матеріалі фільмів каналу ВВС «The Blue Planet» та «Life». Визначено відмінності в структурах концептуального простору параметричних прикметників. Установлено основні стилістичні та семантичні відмінності між параметричними прикметниками, що належать до того самого мікрополя. Виокремлено основні способи та прийоми перекладу параметричних прикметників small та little.

Ключові слова: параметр, синонім, семантика, мікрополе, переклад, фільм.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується посиленою увагою до системного аналізу та структурування лексичного складу мови, зокрема назв розміру. Незважаючи на значні досягнення вітчизняної та зарубіжної лінгвістики у вивченні параметричних прикметників та неослабний інтерес науковців до них, не розв'язаним і досі залишається низка проблем. Зокрема, проблема польової семантики прикметників з їхнім широким діапазоном лексичної сполучуваності належить до недостатньо вивчених, хоч вони досить багаті своєю семантикою й активно вступають у синонімічні та антонімічні зв'язки та відношення. Недостатньо вивченою залишається проблема їхнього перекладу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суголосно міркуванням В. Архелюк, О. Соловйової, Н. Жукової, С. Денисової, Г. Гумовської, Т. Givon, D. Bolinger, R. Beard та ін., під поняттям «параметричні прикметники» ми розуміємо прикметники, які означають великий чи малий розмір предметів та об'єктів навколишнього світу [1, с. 3]. **Актуальність** нашого дослідження зумовлена спрямуванням сучасних лінгвістичних студій до розв'язання проблем, пов'язаних із семантичними та стилістичними відмінностями прикметників розміру, які входять до одного лексико-семантичного мікрополя. **Метою статті** є дистрибутивний аналіз особливостей уживання параметричних прикметників, опис їхніх синонімічних та стилістичних особливостей та способів перекладу на матеріалі фільмів каналу ВВС «The Blue Planet» та «Life».

Виклад основного матеріалу. Параметричні прикметники входять до складу лексико-семантичної групи розміру. Усередині цієї групи прикметники вступають у синонімічні та антонімічні відношення. Прикметники розміру в англійській мові становлять відкриту лексичну мікросистему, основні принципи якої відповідають тому типу лексичних парадигм, що в семасіології прийнято вважати дводомінантними лексико-семантичними групами, тобто такими, що складаються з двох підгруп чи мікрополів – прикметників на позначення великого та малого розміру [4, с. 10]. Мікрополе (за О. Бондарко) – мінімальний

елемент макрополя, що є самостійним, у планах змісту й вираження. Функціонально-семантичні мікрополя тісно пов'язані одне з одним відношеннями тотожності й відмінності й утворюють певну систему. [2, с. 13].

Згідно з класифікацією Т. Линник, параметричні прикметники *small* та *little* належать до мікрополя на позначення малого загального розміру. У нашому матеріалі прикметник параметру *small* (13 %) уживається частіше, ніж *little* (4,1 %). На нашу думку, це спричинено тим, що *small* є більш нейтральним словом і не має емоційного компонента, а отже, передає об'єктивну ознаку предмета, тоді як *little* – емоційно забарвлене й характеризує погляди мовця на певні предмети та виражає почуття людини щодо того чи того явища, предмета тощо [2, с. 12].

За загальною кількістю вживань лексеми *little* та *small* мало чим відрізняються одна від одної. Але із значенням розміру конкретних фізичних об'єктів *small* уживається частіше за *little*. До того ж, у нашому матеріалі засвідчено непоодинокі випадки вживання *small* із компаративними структурами, іноді ця одиниця супроводжується прислівниками підсилювальної семантики. Відомий ведучий-натураліст Девід Аттенборо використовує цікаві порівняння. Як відомо, порівняння будується на мовній основі. У ньому два явища наближаються на підставі знайдених загальних ознак з метою кращого розкриття одного за допомогою іншого. Причому наближення ці об'єктивно значущі і водночас індивідуальні: вони відбивають особливе бачення світу. Автор першотвору порівнює створіння з канцелярськими приладами – *creatures smaller than a pin head* (1a), з об'єктами навколишнього середовища та частинами тіла людини – *it could drown in a drop, could sit comfortably on a finger tip* (2a). Іноді трапляються порівняння з певними видами тварин чи комах – *a million times smaller than T Rex, smaller indeed than some insects* (Life, II, 14:52). Під час відтворення лексичної одиниці *small* залучаються лексико-граматичні трансформації. Зокрема, у прикладі (2) *small* уживається двічі поспіль і, на нашу думку, щоб уникнути повторення слова, перекладач у російському варіанті застосовує зміну слова однієї частини мови на слово іншої (номіналізація): *small* – *размеры*, а в українському перекладі використано еквівалент *крихітний*. Напр.:

(1a) *It's taken thousands of years to reach this size and it all began with creatures smaller than a pin head* (Life, VIII, 34:03).

(1б) *Аби досягти такого розміру знадобились тисячі років, а почалося усе зі створінь, менших за голівку шпильки* (Життя, VIII, 34:03).

(в) *Понадобились тисячі лет, чтобы достигнуть таких размеров, а всё началось с существа размером с булавочную головку* (Жизнь, VIII, 34:03).

(2a) *The Brazilian pygmy gecko could sit comfortably on a finger tip, it's so exceptionally small that no other reptiles compete with it. It's so small that it has special problems with, for example, rain. It could drown in a drop* (Life, II, 15:11 – 15:40).

(2б) *Бразильський гекон-карлик може спокійно вміститися на кінчику пальця, він настільки маленький, що жодна рептилія не зрівняється з ним. Він настільки крихітний, що може втонути в дощовій краплі* (Андрієнко).

(2в) *Бразильський гекон может спокойно поместиться на кончике пальца, он меньше любой другой рептилии. Но размеры доставляют геккону другие проблемы. Например, дождь. Он может утонуть в дождевой капле* (Жизнь, II, 15:11 – 15:40).

Досліджувана одиниця *small* часто уживається з іменниками на означення збірності, чим також відрізняється від *little*. Як-от: *group* (BP, VII, 45:35), *harem* (Life, X, 03:49), *community* (25), *pod* (BP, V, 45:10), *crew* (Life, I, 48:50), які мають такі еквіваленти в

українській мові: *a small group of a bottlenose dolphin* – невеличка група дельфінів-пляшконосів (Планета, VII, 45:35), у рос. мові – *небольшая группа дельфинов-бутылконосов* (Планета, VII, 45:35); *small harems* – «невеличких гаремів» (Життя, X, 03:49), «небольших гаремов» (Жизнь, X, 03:49); *small community* – «група шимпанзе» (3а), «небольшая сім'я». Поадні вище приклади містять адекватний переклад, за винятком останнього, де перекладач застосував номіналізацію, оскільки прикметник *small* змінено на словосполучення *група шимпанзе*. *Small pod* передається адекватно: «невеличка зграя» та «небольшая стая», *small crew* – «невелика група людей», «небольшая группа людей». Напр.:

(3а) *Chimpanzees in this small community of thirteen individuals use tools in a variety of ways* (Life, X, 41:39).

(3б) *Група шимпанзе, яка складається із тринадцяти мавп, використовує своє знаряддя праці по-різному* (Життя, X, 41:39).

(3в) *Эта небольшая семья из тринадцати шимпанзе используют орудие в самых разнообразных целях* (Жизнь, X, 41:39).

Прикметник *small* також частіше за *little* позначає розмір неживих предметів, зокрема частин тіла. За спостереженням багатьох дослідників *small* вживається здебільшого тоді, коли потрібно наголосити на малому розмірі предмета чи створіння, коли ж просто констатується факт незначної його величини, уживається *little*. Інколи можлива взаємозаміна *little* на *small* за наявності емоційно та стилістично нейтрального контексту. Але, як зазначає В. Шаховський, заміна неможлива, коли є контекст, який конкретизує малий розмір предмета, тоді вживається лише *small* [5, с. 32]. До того ж, параметричний прикметник *little* часто вживають тоді, коли йдеться про невелику частину чогось (невелику кількість): *little rest* (BP, III, 22:28), *little vegetation* (Life, II, 21:21), *little energy* (4а). Також у прикладі (4б, в) застосовують заміну слова однієї частини на слово іншої (адвербалізація). Напр.:

(4а) *It's travelling economy, wasting as little energy as possible as it glides through the waters of the tropics* (BP, III, 06:08).

(4б) *Подорожуючи до тропічних вод, він намагається витратити як можна менше енергії* (Планета, III, 06:08).

(4в) *Он двигается грациозно, стараясь затрачивать как можно меньше энергии во время своего полёта в тропические воды* (Планета, III, 06:08).

Ми зафіксували вживання *small* зі словами на означення природних явищ: *tides* – припливи в конструкції *the more....the smaller*. Уважаємо, що в поданому прикладі спостерігаємо контекстуальну заміну, оскільки серед еквівалентів *small* такого відповідника немає. Переклад, на нашу думку, здійснено адекватно й повністю передає зміст речення. Напр.:

(5а) *So the more equatorial the location, the smaller the tides* (BP, VII, 27:27).

(5б) *Отже, чим ближче до екватора, тим слабші приливи* (Планета, VII, 27:27).

(5в) *Чем ближе к экватору, тем слабее приливы* (Планета, VII, 27:27).

Висновки. Отже, прикметники *small* та *little* під час перекладу відтворюються адекватно. На відміну від *little*, *small* уживають із великою кількістю компаративних структур, він не є емоційно-забарвленим. Параметричний прикметник *little* характеризує погляди мовця на певні предмети і виражає почуття людини щодо того чи того явища, предмета. Здебільшого використовують такі лексико-граматичні трансформації: заміна слова однієї частини мови на слово іншої (номіналізація, адвербалізація), лексична (контекстуальна) заміна, смисловий розвиток.

Перспективним вважаємо виявлення особливостей уживання інших параметричних прикметників, які використовують для опису як живих, так і неживих істот, а також дослідження особливостей функціонування та способів перекладу лексичних одиниць усіх мовних рівнів поля параметричності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Т. В. Роль прилагательных в пополнении словарного состава современного английского языка : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.04 – германские языки / Т. В. Андреева. – Москва, 1981. – 16 с.
2. Андрусъ А. Ф. Концептуальний простір англійських прикметників *big* та *large* : автореф. дис... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 – германські мови / А. Ф. Андрусъ. – Чернівці, 2009. – 20 с.
3. Бондарко А. В. Понятия “семантическая категория”, “функционально-семантическое поле” и “категориальная ситуация” в аспекте сопоставительных исследований // Методы сопоставительного изучения языков. – Москва : Наука, 1988. – С. 12–19.
4. Дзеньдзюра Н. І. Словотвірні гнізда параметричних прикметників : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова / Н. І. Дзеньдзюра. – Львів, 2010. – 16 с.
5. Линник Т. Г. Семантическая структура лексики на позначення розміру в українській та та англійській мовах // Мовознавство. – 1974. – № 5. – С. 31–38.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. A BBC / Discovery Channel : Blue Planet (series 1–8) : Co-production series producer Alastair Fothergill, producer Alastair Fothergill, Andy Byatt, Martha Holmes, editor Martin Elsbury, cameraman Rick Rosenthal, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, music performed by BBC concert orchestra, titles music sung by Magdalen College Choir, 2001
2. BBC : Блакитна планета (серії 1–8): Продюсер серії Алістер Фотергіл, продюсери Алістер Фотергіл, Енді Біатт, Марта Холмс, оператор Рік Розенталь, музика Джордж Фентон, ведучий Девід Аттенборо.
3. BBC : Голубая планета (серии 1–8) : Продюсер серии Алистер Фотергилл, продюсеры Алистер Фотергилл, Энди Биатт, Марта Холмс, оператор Рик Розенталь, музыка Джордж Фентон, ведущий Дэвид Аттенборо, 2001.
4. A BBC / Discovery Channel : Life (series 1–10) : Co-production series producer Martha Holmes, producer Michel Hanton, producer Rupert Barrington, Adam Chapman, Martha Holmes, Neil Lucas, Patrick Morris, Ted Oakes, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, 2009.
5. BBC : Життя (серії 1–10): Продюсер серії Марта Холмс, виконавчий продюсер Майкл Гантон, продюсери: Руперт Баррінгтон, Адам Чепмен, Марта Холмс, Нейл Лукас, Патрік Морріс, Тед Оейкс, ведучий Девід Аттенборо, композитор Джордж Фентон, 2009.
6. BBC : Загадки природы : Жизнь (серии 1–10) : Продюсер серии Марта Холмс, исполнительный продюсер Майкл Гантон, продюсеры: Руперт Баррингтон, Адам Чэпмен, Марта Холмс, Нейл Лукас, Патрик Моррис, Тед Оэйкс, ведущий Дэвид Аттенборо, композитор Джордж Фентон, 2009.

Береговенко Н. Особенности употребления и способы перевода английских параметрических прилагательных *small* и *little* (на материале фильмов канала BBC *The Blue Planet* и *Life*).

*Статья посвящена исследованию особенностей употребления английских параметрических прилагательных *small* и *little* и способов их перевода на материале фильмов канала BBC "The Blue Planet" и "Life". Определяется расхождение в структурах концептуального пространства параметрических прилагательных. Устанавливаются основные стилистические и семантические различия между параметрическими прилагательными, которые относятся к одному и тому же микрополю. Определяются*

основные способы и приемы перевода английских параметрических прилагательных small и little.

Ключевые слова: параметр, синоним, семантика, микрополе, перевод, фильм

Abstract

Beregovenko. N. English adjectives of dimension little and small: their peculiarities of use and methods of translation (based on the BBC's documentaries "The Blue Planet" and "Life").

Introduction. The article analyzes English adjectives of dimension, their peculiarities of use and methods of translation based on the BBC's documentaries "The Blue Planet" and "Life". The modern stage of linguistics' development is characterized by increased attention to systematic analysis and structuring of the lexical composition of the language, in particular the adjectives of dimension. Despite the significant achievements of domestic and foreign linguistics in the study of adjectives of dimension and the unrelenting interest of scientists to them, a number of problems remain unresolved. Thus, the problem of field semantics of adjectives with their wide range of lexical compatibility belongs to underdeveloped ones, although they are quite rich in their semantics and actively engage in synonymous and antonymic relations. The problem of their translation remains insufficiently studied.

Purpose. The discrepancy in the structures of the conceptual space of the English adjectives of dimension is determined. The basic stylistic and semantic differences between the English adjectives of dimension that belong to the same micro field are established. The main methods and techniques of translation of the adjectives of dimension small and little are determined.

Methods. In our article the distributive analysis of the peculiarities of the use of the adjectives of dimension is carried out.

Results. According to T. Linnik's classification, the adjectives of dimension small and little refer to the microfield of a small overall size. In our material, the adjective of dimension small (13 %) is used more often than little (4.1 %). In our opinion, this is due to the fact that small is a more neutral word and does not have an emotional component, therefore, it transmits the objective feature of the subject, whereas little is emotionally colored and characterizes the speaker's views on certain subjects and expresses the sense of a person as to whether other phenomenon, subject, etc. Regarding the frequency of use, small is used more often when it comes to the size of specific physical objects. In addition, there are some cases of use of the adjective small with comparative structures; sometimes this lexical unit is accompanied by adverbs of amplifying semantics. Also, the adjective of dimension small is often used with the collective nouns, which differs from the adjective little.

Originality. This is the first study of the adjectives of dimension in native English studies, which is highlighted in the translation-related aspect. The new research material is English-language films and their oral interpretation, which we recorded in writing. In addition, the translation-related aspect is considered from the standpoint of the plurality of translation texts. For the first time, a holistic analysis was performed and the peculiarities of translation of English adjectives of dimension were established.

Conclusion. The adjective of dimension small indicates the size of inanimate objects, in particular parts of the body, more often than little. According to the research, small is used mostly when it is necessary to emphasize the small size of an object or a creature, and little is used, when it is stated that there is a small amount of its value. Sometimes it is possible to interchange little to small in the presence of emotionally and stylistically neutral context. But, as V. Shakhovskii notes, replacement is not possible when an existing context specifies the small size of an object, in this

case only the adjective small is used. The small particle also indicates the size of inanimate objects, in particular parts of the body. So, the adjectives of dimension are translated with the use of different lexical-grammatical transformations such as: replacement of the word of one part of the language into another word (nominalization, adverbization), lexical (contextual) replacement, semantic development.

Key words: *parameter, synonym, semantics, microfield, translation, film.*

References

1. Andreeva T. V. Rol prylahatelnykh v popolnenyy slovarnoho sostava sovremennoho anhlyiskoho yazyka : avtoref. dyss. na soysk. uchen. stepeny kand. fylol. nauk : spets. 10.02.04 / T. V. Andreeva. – Moskva, 1981. – 16 s.
2. Andrus A. F. Kontseptualnyi prostir anhliiskykh prykmetnykiv big ta large : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.04 / A. F. Andrus. – Chernivtsi, 2009. – 20 s.
3. Bondarko A. V. Poniatyia “semantycheskaia katehoryia”, “funktsyonalno-semantycheskoe pole” y “katehoryalnaia sytuatsiia” v aspekte sopostavytelnykh yssledovanyi // Metody sopostavytelnoho yzucheniya yazykov. – Moskva : Nauka, 1988. – S. 12–19.
4. Dzendziura N. I. Slovtvirni hnizda parametrychnykh prykmetnykiv : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.02 – ukraynska mova / N. I. Dzendziura. – L., 2010. – 16 s.
5. Lynnyk T. H. Semantychna struktura leksyky na poznachenniia rozmiru v ukrainskii ta ta anhliiskii movakh // Movoznavstvo. – 1974. – № 5. – S. 31–38.
6. A BBC / Discovery Channel : Blue Planet (series 1 – 8) : Co-production series producer Alastair Fothergill, producer Alastair Fothergill, Andy Byatt, Martha Holmes, editor Martin Elsbury, cameraman Rick Rosenthal, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, music performed by BBC concert orchestra, titles music sung by Magdalen College Choir, 2001.
7. BBC : Blakytna planeta (serii 1–8): Prodiuser serii Alister Foterhil, prodiusery Alister Foterhil, Endi Biatt, Marta Kholms, operator Rik Rozental, muzyka Dzhordzh Fenton, veduchy Devid Attenboro.
8. BBC : Holubaia planeta (seryy 1–8) : Prodiuser seryy Alyster Foterhyll, prodiusery Alyster Foterhyll, Andy Byatt, Marta Kholms, operator Ryk Rozental, muzyka Dzhordzh Fenton, vedushchy Devid Attenboro, 2001.
9. A BBC / Discovery Channel : Life (series 1–10) : Co-production series producer Martha Holmes, producer Michel Hanton, producer Rupert Barrington, Adam Chapman, Martha Holmes, Neil Lucas, Patrick Morris, Ted Oakes, narrated by David Attenborough, music composed by George Fenton, 2009.
10. BBC : Zhyttia (serii 1–10): Prodiuser serii Marta Kholms, vykonavchy prodiuser Maikl Hanton, prodiusery: Rupert Barrinhton, Adam Chepmen, Marta Kholms, Neil Lukas, Patrik Morris, Ted Oeiks, veduchy Devid Attenboro, kompozytor Dzhordzh Fenton, 2009.
11. BBC : Zahadky pryrody : Zhyzn (seryy 1–10) : Prodiuser seryy Marta Kholms, yspolnytelnyi prodiuser Maikl Hanton, prodiusery: Rupert Barrynhton, Adam Chepmen, Marta Kholms, Neil Lukas, Patryk Morrys, Ted Oeiks, vedushchy Devid Attenboro, kompozytor Dzhordzh Fenton, 2009.